Elurikkuse ja maakasutuse töörühma arutelude kokkuvõte

Sektori ootus kliimaseadusele – milleks vajalik ja millega tuleb sektori vaatest arvestada

Maakasutusvaldkond on lai ja nii ei ole ka maakasutuse ja elurikkuse töörühmas väljendatud ootused ja seisukohad ühesed. Tööstuse poolelt oodatakse riigi poolt kindlust tuleviku ressursi kättesaadavuse mahtude osas ja seeläbi investeerimiskindlust ja valmisolekut suuremaks ressursi väärindamiseks. Seda saab ja peab kliimaseadus pakkuma. Töörühmas tõsteti esile heitemahukate tegevuste piiramise võimalusi, samas peetakse oluliseks sotsiaalmajanduslike ja lisandväärtust loovate aspektide arvestamist meetmete kavandamisel. Oluline on sätestada ühtsed kriteeriumid, mille alusel toimub heite vähendamise meetmete valimine ja eelistamine – kas see on heite vähendamise aspekt, sidumise suurendamise võimalused, elurikkus, lisandväärtuse loomine ja/või sotsiaal-majanduslik mõju. Lisaks tehti ettepanek sätestada kliimaseaduses ambitsiooni vähendamise keeld (no backsliding põhimõte), mis annaks tööstusele investeerimiskindluse, et riik ei hakka tulevikus liikuma kliimaneutraalsuse suunas tehtud investeeringutele vastuvoolu.

Välja toodi tervikliku ruumilise planeerimise vajadus, soodustada tuleks mitmeotstarbelist maakasutust, oluline on maahõive prioriseerimine. Teistest sektoritest mõnevõrra enam on maakasutuses tähelepanu saanud andmestik ja riigi poolt tehtud ning planeeritavad muudatused andmetega. Selge ootus on see, et maakasutuses toimuv peegelduks andmetes võimalikult täpselt (nt turba kasutamise ja märgalade korrastamise heitega seoses, eriheited) ning kõikide tegevuste mõju oleks võimalik kajastada. Oluliseks peetakse ka seda, et kliima ja elurikkuse teemat käsitletakse terviklikult koos ja mitte ainult selles sektoris, vaid sektorite ülesena kui alusprintsiipi.

Looduskaitse ja elurikkuse vaatest on kõige olulisem põhimõte, et kliimameetmed ei tohi kahjustada elurikkust, vaid tuleb leida võimalusi koos kliimamuutuste leevendamisega tagada ka looduse hea seisund. Heas seisundis ökosüsteemid on kasvuhoonegaaside sidumisel ning kliimamuutuste mõjudega kohanemisel äärmiselt olulised. Väga tähtis on hoida olemasolevaid väärtusi, juba kahjustunud ökosüsteemide ning nendega seotud looduse hüvede taastamine on kallis ja alati keerulisem kui olemasoleva säilitamine.

Kliimamuutustega kohanemise vaatest on oluline panustada kliimakindluse suurendamisele ning arvesse võtta kliimariske, mis sektorit mõjutavad - sagenevad tormid, põuaperioodid, temperatuuri tõus ja sademete hulga suurenemine. Muuhulgas on oluline välja selgitada, millised puuliigid on tuleviku kliimale vastupidavamad. Eelistada tuleks kodumaiseid liike ning arvestades sellega, et muutuvas kliimas muutuvad ka kasvutingimused ja kahjurite leviku võimalused.

Sektori potentsiaal kasvuhoonegaaside heidet vähendada

Maakasutuse ja elurikkuse töörühmas käidi Kliimaministeeriumi poolt välja ettepanek saavutada LULUCFi arvestuses 2030. aastaks heite ja sidumise tasakaal (sh hõlmatud ka põllumajanduslik maakasutus ja selle võimekus heidet vähendada kestliku toidusüsteemi töörühmast), mis on ambitsioonikam kui LULUCF eesmärk. Tagasisidet eesmärgi ettepaneku kohta anti pigem vähe. Töörühmas arutati erinevate meetmete rakendamise võimalusi, potentsiaali ja mõju, kuid täpsemaid arvutusi maksimaalse potentsiaali ning mõjude kohta pole Kliimaministeeriumi poolt veel tehtud.

Peamised meetmed kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks

LULUCF sektori sidumisvõime, erinevate suurema mõjuga meetmete sidumise potentsiaal ja peamiste meetmete sotsiaalmajanduslik mõju on hinnatud. Samuti on osaliselt hinnatud täiendava puidu väärindamise sotsiaalmajanduslik mõju ja mõju süsiniku sidumisele.

Olemasolevate/otsustatud poliitikate ja meetmetega ei ole võimalik piisavalt KHG heidet vähendada, et saavutada 2030. aastaks LULUCFis heite ja sidumise tasakaal ning pikemas perspektiivis sidumine. LULUCFi prognoos olemasolevate poliitikatega on lisatud graafikul – heide oleks 2030. aastal enam kui 2000 kt CO2 ekv, millest peamine mõju on turbatootmisel.

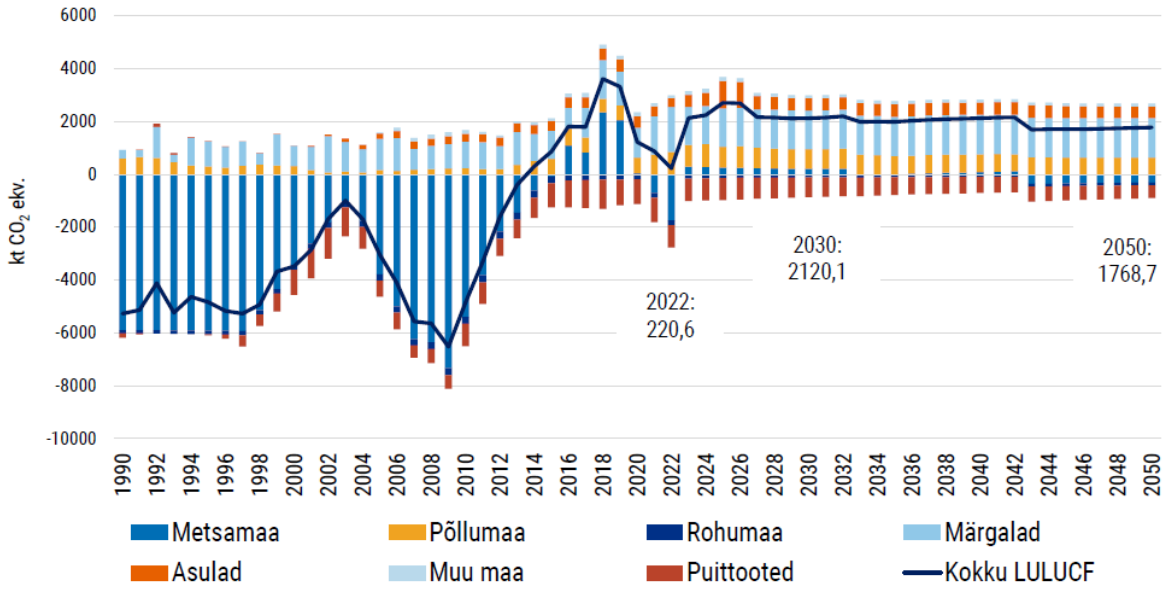

Joonis 1. LULUCFi heitkogused aastani 2022 ja prognoos aastani 2050.

Märgalade (turba kaevandamise alad ja aiandusturvas) heide tuleneb otseselt turba kaevandamise mahust. Märgalade puhul on võimaluseks erinevad alternatiivid endiste kaevandusalade korrastamisel (nt märjutamine, metsastamine, märgalaviljelus). Eelistama peaks elurikkust toetavat korrastamist, kuid konkreetsele alale ei pruugi kõik viisid sobida – tuleks leida igale alale sobivaim lahendus (arvestades sh erinevaid kitsendusi nagu piirinaabrid, hüdrogeoloogilised tingimused jmt). Kaevandusturbal on suur kliimamõju, samas arvestama peab sotsiaalmajanduslikku mõju ja sellega loodavat lisandväärtust. Aruteludes toodi esile turba kaevandamise lõpptähtaja seadmist, uutele aladele lubade andmise välistamist, uute lubade sidumist endiste kaevandusalade korrastamisega (lisaks juba kasutuses olevate alade korrastamiskohustusele), olemasolevate lubadega alade lõpuni kaevandamist, süsinikumaksu ja keskkonnatasu tõstmist ning selle arvelt kliimapositiivsete meetmete rahastamist. Toodi välja,

et eksporditakse liiga vähe väärindatud turvast, teravik tuleks suunata ekspordi asemel kohapealsele väärindamisele.

Metsamaa puhul omab raiemaht ja raadamine otsest mõju metsamaa süsiniku sidumisele. Sarnaselt turba kaevandamisega tuleb raiemahu suunamisel arvestada sotsiaalmajandusliku mõju ja loodava lisandväärtuse potentsiaaliga. 1 mln m3 raiet on 264,7 mln lisandväärtust ja ca 1 mln tonni CO2 heidet. Samas tuleb arvestada metsamajanduse mõju laiemalt teistele sektoritele – eelkõige elurikkusele ja rekreatsioonile. Samuti omab mõju metsade vanuseline struktuur, kõige rohkem seovad süsinikku keskealised metsad. Viimastel kümnenditel on nende osakaal oluliselt vähenenud ja raieküpsete metsade osakaal suurenenud. Lihtsustatult, kui metsa tagavara langeb, on metsamaa heitja, kui tõuseb siis siduja. Viimastel kümnenditel (1998 a ja kuusikutes 2017 a) on selleks, et suurendada kestvustoodeteks sobiva materjali osakaalu raiest ja metsade vastupanuvõimet häiringutele ka metsade raievanuseid madalamale toodud, mis on samuti metsade vanuselist struktuuri mõjutanud. Raiemahu puhul on oluline silmas pidada, et selle vähenemine vähendab ka süsiniku sidumist puittoodetes, kui tootmise struktuur jääb samaks. Samuti on oluline süsinikuvaru ja mulla elustiku hoidmine.

Metsamaa puhul rõhutati ka klassikalise metsamajanduse tegevustega jätkamise olulisust, mis suurendavad süsiniku sidumise võimekust. Samuti soovitati tervikuna üle minna säästvamale metsamajandamisele, et vältida negatiivset mõju elurikkusele. Soovitati suurendada metsakasvatustööde (sh hooldusraied, metsauuendus, hõredate puistute ennakraie) aktiivsust erametsades, kus metsade kvaliteet ja sidumisvõime on madalam. Üheks võimaluseks on ka nende alade metsastamine, millel puudub põllumajanduslik või looduskaitseline väärtus, kuid siin on oluline eelnevate kohapealsete inventuuride läbiviimine, et välistada negatiivset mõju elurikkusele ja piirkonna olulistele looduse hüvedele. Töörühma aruteludes toodi esile ka istandike rajamist sh kiirestikasvavate puuliikidega (haavikud, kaasikud, lepikud). Rõhutati ka hoolikalt läbi kaalutud puuliikide valiku olulisust. Samuti toodi välja puutuhaga väetamise võimalikku potentsiaali puidu kasvu soodustamisel ja seeläbi süsinikusidumise suurendamisel. Toodi välja metsade geneetilise mitmekesisuse hoidmise vajadust kliimakindluse tagamisel, metsade struktuurse mitmekesisuse, häilulise (väikepindalane puudeta ala) ning erivanuselise struktuuri hoidmist, märgade metsade taastamise vajadust ja kuivendusmõjude vähendamist turvasmuldadel.

Teema, mida toodi korduvalt esile ka elurikkuse aruteludes, on kuivendusparadigma uuesti mõtestamine tänaste teadmiste juures, arvestades ka kohanemisvajadust, kuna sellel on oluline negatiivne mõju elurikkusele. Tuleb üle minna vajaduspõhisele kuivendamisele ning kuivendamistele teha mõjude hindamine.

Puittoodete sidumise potentsiaal on otseselt seotud raiemahu, väärindatava puidu osakaalu ja nende tootmise mahuga. Puittoodete puhul tõsteti esile puidu keemilise väärindamise suurt potentsiaali (võib tagada sidumise eesmärgi täitmise) ja kvaliteetse puitmaterjali olemasolu (hästi hooldatud metsad) olulisust pikaaegsete toodete tootmiseks. Pikaajaliseks probleemiks on olnud väärindamata paberipuidu eksport, kuna Eestis ei ole vastavat tööstust. Oluline oleks väikeste ja keskmise suurusega puidu väärindamisega tegelevate ettevõtete toetamine. Avalike ehitiste hanketingimustes tuleks eelis anda puitehitistele ja seeläbi vähendada suure CO2 jalajäljega materjalide, nagu betoon, kasutust. Puittooted aitavad hetkel ära hoida teiste sektorite (fossiilsetest materjalidest) tulevat heidet 4-6 Mt CO2 ekv.

Maahõive ja muu maakasutuse puhul toodi esile linnade rohealade tähtsust elurikkusele (ning nende arvestamist ka LULUCF heite arvestuses), hoobasid, mis aitaksid lõpetada linnade ja infrastruktuuriobjektide "valgumist", maahõive prioriseerimise olulisust (juba rikutud alade taaskasutamine, maahõive tasu laiendamine, kompaktsemat maakasutust soodustavad jm maksusoodustused), linnade tihendamist eelistatult nn halle alasid või seni autode kasutuses olevaid alasid rakendades ja rohealasid säästes, raadamise kompenseerimist, mitmeotstarbelise maakasutuse rakendamist (tuule- ja päikeseparkide rajamine eelistatult juba kahjustunud aladele ning selle raames elurikkuse ja ökosüsteemide hea seisundi taastamine, liinialuste niiduökosüsteemide taastamine, infrastruktuuriobjektide rajamisel, nn elurikkuse netovõit) ning korrastamiskohustuse põhimõtte rakendamist ka (nt tee-ehitusel). Sh toodi välja ka vajadus hakata "tagasi pöörama" juba tehtud maahõivet (teed, mis enam ei vii kuhugi, kuna kõrvale on rajatud uus tee), kui see on kulu- ja keskkonnaefektiivne.

Laiemalt peaks leidma võimalusi, et iga planeeritav meede toetaks konkurentsivõimet. Tervikuna ei nähtud häid võimalusi konkurentsivõime suurendamiseks ja CO2 heite vähendamisel kui kliimaseadusega ei tagata kindlust ressursi kättesaadavuse osas, sest tööstuse arenguks on vaja energiat ja ressurssi.

Sektori vajadused heite vähendamise potentsiaali realiseerimiseks

Kindlus puiduressursi kättesaadavuse osas võib tuua investeeringuid puidu väärindamisse, mis aitaks tagada 2030. aasta eesmärkide täitmise. Metoodika arendamine väiksema mõjuga meetmete (eriti märgaladega seonduvalt) sidumise mõju hindamiseks.

Võimalused ja vajadused sektori konkurentsivõime tõstmiseks

Kliimaseadusega on vaja seada pikaajaline suund ressursi kasutamise mahtude (puit, turvas, majandusmetsade pindala) ja piirangute perspektiivi osas ning anda kindlus majandustegevusega seotud meetmete puhul.

Kliimaseadus ei tohiks tekitada probleeme konkurentsivõimega. Kui seadus ei anna kindlust investeerida, ei ole sellest majanduse arendamisele kasu. Bürokraatia vähendamine ja planeerimisprotsesside kiiruse tõstmine. Vajalik on jätkuv ja suurenev toetus teadusarendustegevustele. Looduskaitse projektide planeerimisel tuleb rohkem arvestada sidumise potentsiaali. MKM võiks rohkem tähelepanu pöörata puidu ja turba väärindamise potentsiaalile. Turba kohapealset väärindamist tuleb soodustada.

Sektori jaoks olulisimad põhimõtted ja tegevussuunad, mida tuleks kliimaseaduses sätestada (sh millega nende põhimõtete seadmisel tuleb arvestada)

Tuleb arvestada, et oleme kogu seaduse kontekstis õppivas protsessis. Seadus peaks olema piisavalt konkreetne ja detailne et see oleks tulemuslik. "Ei kahjusta oluliselt" printsiip tuleb arusaadavalt sätestada. Eriseaduste muutmine peab käima kliimaseadusega samas rütmis, vastasel juhul jätkub ebaselgus ja seaduse mõju võib jääda minimaalseks. Vältida tuleb süsinikuleket, tooraine peab olema maksimaalselt väärindatud kohapeal. Tuleb lähtuda printsiibist „Saastaja maksab". Ressursikasutuse mahud tuleb paika panna. Horisontaalselt, nagu elurikkusega, tuleb arvestada majanduslike aspektidega. Seadus peab tagama õigus- ja investeerimiskindluse. Meetmete sotsiaalmajanduslik mõju on keskse tähtsusega. Mõjuhinnanguteta meetmeid ei tohiks seadus sisaldada.